

fructicultura

La conversió a la citricultura ecològica a les terres de l'Ebre

(Segona part)

TEXT I FOTOS: XAVI FONTANET, TÈCNIC DE L'ADV DE PRODUCCIÓ ECOLÒGICA DEL MONTSIÀ – BAIX EBRE

Aquesta és la segona part de la reflexió sobre la citricultura ecològica com a possible via de sortida a la crisi de la citricultura convencional. Aquí es plantegen algunes claus per entendre el moment actual i veure com pot actuar el productor davant les situacions més habituals, no tan sols sobre el terreny sinó també l'actitud comercial, una part sovint oblidada que és fonamental de tot el procés productiu.

Inversió en mecanització

Les noves necessitats agrònòmiques de trituració de rames, sega de l'herba, i sobretot la distribució d'adob orgànic sòlid, planteja a molts agricultors la tria entre fer una inversió en l'adquisició de maquinària o assumir un gran augment de la despesa de contractació de feines i mà d'obra. La maquinària compartida no ha estat mai la opció prioritària, però segueix sent viable.

Correccions i millores

Si detectem símptomes visuals de desequilibris i els confirmem amb anàlisis foliars podem plantejar-nos, durant la conversió, la **correcció d'oligoelements** determinats amb aplicacions foliars en format de sals (sulfats), quelats o complexants. És el cas habitual del zinc, el manganès, el ferro i el bor. Una adequada fertilització orgànica tendeix a limitar molt aquest tipus de problemes, al contrari de la substitució d'inputs via fertirrigació "ecològica", que només els resol temporalment.

Per cobrir les necessitats del cultiu sovint ens capfiquem en càlculs, oblidant que l'adquisició de nutrients via les arrels està condicionada pel **volum de sòl explorat**, principalment la zona habitualment regada, anomenada bulb humit. A més els cítrics tenen una distribució molt superficial d'arrels actives (gairebé totes en els primers 50 cm). En els sistemes de reg localitzat tipus goter (un emissor gota a gota), ens interessa **augmentar el percentatge de superfície regada**. Es pot fer incrementant el nombre d'emissors per arbre (per exemple doblant el nombre de mànegues) o adoptant sistemes tipus microaspersió (difusors, jets, etc). L'augment de la dosi de reg (pel mateix cabal i temps de reg) l'hauríem de compensar amb un major espaiament dels regs. Però cal tenir en compte que un major contingut orgànic del sòl millora la reserva d'aigua i l'aprofitament de la pluja, que en les nostres condicions aporta la meitat de les necessitats d'aigua del cultiu. L'herba facilita la infiltració i les llargues arrels dels arbres s'aprofiten del compost aplicat al centre del carrer.

Un altre factor estructural són les **densitats de plantació**, sovint massa elevades per a una gestió ecològica, arran de la competència que s'estableix entre els arbres quant a llum i nutrients. És molt fàcil veure com reacciona positivament un arbre

en donar-li espai, però és molt difícil decidir-se a tallar arbres o rames encara productius. En mans poc decidides les plantacions doblades tenen risc de col·lapse.

Respecte a la tria de **peus (patrons)**, hi ha molt poca disponibilitat de material vegetal. Arraconats els peus amargs, el Citrange Carrizo és l'estàndard, i només s'opta per a altres com el Cleopatra en condicions especials d'alts carbonats o de salinitat. Amb els nous patrons hi ha pocs anys d'experiència a l'Ebre: el Fournier-Alcaide 5 està donant molt bon comportament i rusticitat però hom disposa de poques dades sobre la qualitat de la fruita i el C-35 no acaba de destacar.

Pel que fa a rels (arrels), un detall: l'interès d'inocular plantades noves amb **fongs micorízics**, per millorar la captació de nutrients i la resistència a patògens del sòl i a estressos. Els cítrics es consideren molt dependents de micorizes i és el cultiu on es va descobrir aquesta simbiosi, precisament en estudiar les causes de la depressió dels cítrics en sòls fortament desinfectats. A més, una de les espècies més eficients d'aquest fongs, el *Glomus intraradices*, va ser aïllat precisament en finques cítriques del Montsià per un equip de l'IRTA de Cabriels.

La restauració de la biodiversitat

La biodiversitat és un recurs productiu de primer ordre, sovint malmès per l'ús de biocides inespe-

Adult de crisopa (depredador).

Mosquer McPhail.

cífics i l'eliminació dels seus reservoris. Malgrat la intensificació, les finques de cítrics acullen una gran varietat de fauna útil que en fa petits paradisos per als estudiosos dels insectes. El potencial del control biològic es multiplica en les plantacions ecològiques i les cobertes vegetals adequades, amb una alta proporció de gramínies i flors. Les tanques vegetals, també importants per evitar la contaminació des de les finques veïnes, esdevenen un gran reservori d'enemics naturals de plagues. A l'ADV tenim experiència amb espècies arbustives retallables com la troana (*Ligustrum vulgare*), el baladre (*Nerium oleander*) i el verd o miòpor (*Myoporum*).

Per controlar el cotonet del taronger, entre la primavera i l'estiu alliberem adults del depredador *Cryptolaemus* i els paràsits *Leptomastix* i *Anagyrys*, criats en insectaris públics de la Conselleria d'Agricultura valenciana. Malgrat la seva supervivència hivernal molt limitada, també els hem observat alimentant-se en les colònies de caparretes.

Per altra banda, la presència de formigues en els arbres dificulta el control biològic, tot i que nos està clar que aquests insectes siguin sempre perjudicials. Sembla que poden tenir un rol important en la mortalitat de pupes de mosca de la fruita que hivernen al sòl.

La introducció de bestiar implica el tancament de les parcel·les. L'alliberament d'aviram com gallines i ànecs ha donat molt bons resultats per al control de caragols i també per reciclar fruita de rebuig. Inicialment descartada per molts escèptics, aquesta proposta desperta cada vegada més interès.

La farmaciola

El minifundisme és l'estructura agrària pròpia durant la conversió, i fins que no s'assoleix un bon equilibri, no és rar que es donin atacs primaverals de pugó o estivals d'aranya roja: els podem afrontar amb sabó potàssic i/o aigua amb vinagre. També cal avaluar la presència de polls i caparretes per programar aplicacions d'olis en fases sensibles (juntament amb podes que afavoreixin l'aeració) i prevenir una possible acumulació de poblacions. L'azadiractina s'empra amb èxit per al control del minador en plantes joves i per reforçar altres tractaments.

Per a malalties de la part aèria, l'ús de fungicides ha quedat pràcticament arraconat i només s'apliquen en determinades condicions alguns reforçants a base de silicats, extractes vegetals o algues. Les malalties del coll i de l'arrel es prevenen a partir d'un bon disseny de plantació i de pràctiques culturals.

Captura massiva de mosca de la fruita

Menys problemàtica que en la fruita dolça d'estiu, la mosca pot afectar les varietats més primerenques de mandarina (marisol, loretina, etc.) i ocasionalment les varietats que les segueixen: la mandarina clemenules i la taronja navelina. L'estratègia de control es basa en la instal·lació de 50 a 100 trampes / ha per capturar els adults,

Coberta de restes de picat de rama.

Clementiners amb coberta sembrada, encoixinament d'escorça de pi i reg per microaspersió.

principalment les femelles. Les trapes són del tipus McPhail de plàstic amb tapa transparent i cul groc amb forat inferior. Com a atraient s'hi col·loca a l'interior una membrana difusora de les tres substàncies que componen l'anomenat "tripack": trimetilamina, putresceïna i acetat amònic.

Regulació de la producció

El quallat i la prevenció de la caiguda prematura dels fruits són dos fenòmens fisiològics amb una gran incidència en la producció, que estan controlats per l'activitat hormonal i la disponibilitat nutricional de carbohidrats. L'excés de floració redueix molt el quallat i la collita. I la manca de fruits estimula encara més la següent floració. Per trencar aquesta dinàmica, els convencionals apliquen hormones vegetals de síntesi per reduir la floració, millorar el quallat, aclarir i augmentar el calibre i per evitar la caiguda de fruitets ("porgà") i de fruits propers a collita.

En producció ecològica, aquest problema és especialment difícil d'afrontar en clementiners i sovint s'obtenen produccions molt menors de les que es donaven abans de la conversió. Aquest efecte no es nota tant en tarongers, que es consideren molt més fàcils de conrear. Les condicions climàtiques passen a ser un factor decisiu. Una ponentada a finals de primavera o unes pluges irregulars poden fer caure gran part de la fruita tot just quallada. Nosaltres tenim la possibilitat d'intervenir amb la regulació del reg, l'aplicació d'extracte d'algues amb certa presència de fitohormones i la tècnica tradicional del ratllat de rames. Mitjançant aquesta incisió superficial en tot el contorn d'una rama, li tallem temporalment els vasos descendents de saba elaborada (floema) i alhora influïm en l'equilibri hormonal dels òrgans ratllats.

Anàlisi econòmic

En els estudis de costos publicats fins al moment, en què es compara la producció ecològica amb la convencional, destaca que en ecològic els costos de fertilitzants i de control d'herba s'incrementen fins al doble, mentre que el control sanitari es redueix moltíssim.

Segons els casos, el cost de cultiu per hectàrea s'incrementa del 5 al 20% mentre que la producció es redueix del 5 al 20%. De totes formes hi ha moltes diferències segons la edat de la plantació, la propietat o arrendament de la terra i la compra de maquinària o el lloguer de feines.

Com no pot ser d'altra manera, la rendibilitat final depèn de preu de retribució de la fruita (diferent del preu que paga el consumidor), i també dels costos de certificació i les ajudes agroambientals. S'ha de tenir en compte que, a partir del moment de la inscripció en producció ecològica, la primera collita no està qualificada (any 0) i s'ha de vendre com a convencional, i les segona i tercera collites tenen aval en conversió de molt difícil col·locació i preu incert. El preu de la fruita amb aval ecològic dependrà molt del mercat a què es destini i dels intermediaris que hi hagi.

Però la viabilitat de la explotació també depèn de la seva dimensió. Una vegada més, l'economia d'escala pot ser bona per a petits oportunistes¹ i grans agroempreses, i molt cruel amb els agricultors dedicats a temps complet, que han de moure un cert volum de gènere.

Mercats i conversió comercial

Aquest aspecte també amenaça seriosament la citricultura ecològica.

La FAO estima que, cap al 2010, del 5 al 10% del consum total de cítrics a la UE serà de procedència ecològica, xifra que representa entre 400 i 800 mil tones. Està clar que la citricultura ecològica té un gran potencial de mercat.

El quallat i la prevenció de la caiguda prematura dels fruits són dos fenòmens fisiològics amb una gran incidència en la producció

A Europa el gran productor tradicional de cítrics eco ha estat Itàlia, que el 2001 ja tenia 10.000 ha inscrites i Espanya tan sols 900. Des de llavors el creixement ha estat fort i s'ha accentuat els dos darrers anys: el 2005 Espanya ja tenia inscrites 2.200 ha, de què 1400 a Andalusia, 517 valencianes, 170 a Múrcia i a Catalunya només 29! Amb tot, estem convençuts que les xifres del 2007 seran espectaculars. Només al País Valencià s'han assolit gairebé 700 ha. La oferta és enorme, i en aquests moments el preu que rep el productor està molt influenciat per diferents factors:

- La pràctica inexistència de canals comercials capaços de servir amb regularitat els consumidors interiors (Catalunya i la resta de l'Estat). Els pocs distribuïdors de producte fresc no tenen més capacitat d'absorció i sempre han treballat els cítrics com a un producte complementari.

- La millora de l'organització dels consumidors catalans via l'autogestió col·lectiva de les com-

1. Fem referència a algú/na a qui hagi caigut (li han deixat, ha heretat, etc.) una petita finca que no necessita per guanyar-se les garrofes. En un moment donat hi fa alguna millora i en treu collites puntuals: per guanyar uns diners extra les col·loca directament a consumidors en partides puntuals, no certificades, que no aporten res ni al sector ni al seu futur. És la típica furgoneta d'un col·lega d'algú que arriba a les cooperatives de consumidors carregada de cítrics a meitat de preu. Això tant pot ser un pont cap a la professionalització o a projectes socials interessants com una forma d'intrusisme, on s'aprofita la moda i el creixement del sector sense valorar-ne l'efecte sobre els que intenten fer-ne una professió durable.

Pugons parasitats.

pres directament als productors. També ha augmentat el moviment via servei a domicili de productors hortícoles, que cal distingir dels agents de compravenda, menys equitatius en el repartiment dels marges.

- El mercat internacional segueix sent un espai d'oportunitat per a experts a lligar contractes directes amb cadenes comercials i semblants, però es constata una dura correcció dels preus a la baixa en les llotges de referència.

- La gran quantitat de fruita en conversió que busca sortida i és pagada a preu de saldo pels grans distribuïdors, quan hi ha la sort de col·locar-la.

- L'entrada de les empreses d'agronògoc a convertir finques a la Península i al Magreb i a enllaçar la seva oferta amb socis de l'hemisferi sud (per exemple Sud-àfrica) per tal de seguir oferint producte tot l'any.

- Les tendències del mercat que, com passa en convencional, demanda cada vegada més sucus en detriment de la fruita de taula, passant la valorització del producte a mans dels transformadors i premiant les estructures de concentració de capital.

Resumint: una vegada més ens trobem davant l'eterna història d'una gran demanda potencial desconnectada de l'augment constant de la producció. Aquesta busca sortida comercial, la qual però es veu aturada pel coll d'ampolla dels canals de distribució, que només saben moure volums a nivell internacional i amb preus a la baixa.

Tampoc ajuda gens el tradicional desinterès per a la comercialització de part dels productors de les zones allunyades dels centres de consum metropolitanos. La costum de vendre la fruita a l'arbre (els compradors hi posen la recol·lecció) i veure marxar camions carregats des del propi bancal, ha malacostumat molts citricultors. I encara ajuden menys els triomfalismes de cafè que deixen el personal amb els ulls com a taronges en sentir els preus a què es paga la fruita ecològica.

Ecocítrics Ebre-Sènia, SAT

Prenent el nom dels dos rius que reuneixen les comarques del Baix Ebre, el Montsià i el Baix Maestrat, un grup de citricultors lligats a l'ADV de Producció Ecològica han constituït aquesta societat agrària de transformació (SAT) per comercialitzar conjuntament el seu producte amb

marca pròpia. Començaran a operar en la campanya 2008-09 amb el producte certificat de sis socis fundadors. A mesura que les finques avancen en el seu procés de conversió, està prevista la incorporació gradual de nous productors – de moment sis més. L'aposta és poder servir cítric ecològic català i nord-valencià al mercat interior, amb la màxima exigència de qualitat i amb una estratègia comunicativa que faci el consumidor copartícip del compromís ètic. Però el camí tot just comença, cal fer les coses amb paciència i bona lletra, que de més rectes s'han torçat. □

BIBLIOGRAFIA

Agustí, M. (2000) Citricultura. Ed: Mundi – Prens

Dominguez, A. i altres (2007). Estudi d'un cas de conversió en la citricultura ecològica valenciana. Revista CAECV informa.

Julià, J. i altres (2003). La producció orgànica de mandarina como estrategia de competitividad ante mercados saturados. ICE, Tribuna de Economía, n. 806.

Labrador, J., Porcuna, J.L., Bello, A. (2002). Manual de agricultura y ganadería ecológica. Ed. Mundi-Prensa i SEAE.

Masses, J.M. (coord.) (2007). Cítrics (I). DAR-RuralCat, Dossier tècnic n. 20.

Varis. 2007. Cítrics. Dossier tècnic n. 20. DAR

els nostres fruits
"Cal Valls"

gaudeix-ne! www.calvalls.com

Camí la Plana, s/n 25264 Vilanova de Bellpuig
CATALUNYA (ESPAÑA)